

Den skadliga konkurrensen

Så slår kundorienteringen mot skolan

Innehåll

Förord	3
Sammanfattning och slutsatser	4
Undersökningens huvudresultat	4
Våra krav.....	5
Inledning.....	7
Resultat.....	8
Kundperspektiv.....	8
Kommunikation med vårdnadshavare.....	10
Hur ofta och via vilka vägar sker kommunikation med vårdnadshavarna?.....	10
Tillgänglighet att svara på vårdnadshavarnas mejl eller telefonsamtal	10
Vårdnadshavarnas orimliga krav.....	12
Påverkan på undervisning.....	12
Otillbörlig påverkan på betyg	16
Stöd från skolledning.....	18
Konsekvenser av bristande stöd från rektorn.....	19
Slutsatser	20
Den skadliga konkurrensen mellan skolor.....	20
Vårdnadshavare och elever som kunder	20
Vårdnadshavares orimliga krav.....	21
Vårdnadshavarnas beteende är kontraproduktivt.....	21
Otillbörlig påverkan på betyg	21
Skolledningens viktiga roll ur ett dubbelt perspektiv	22
Huvudmännen måste ta ansvar för att minska kundbeteendet.....	22
Skolan en plats för kunskap eller service.....	22
Sveriges Lärares krav	24
Våra krav riktade mot stat och huvudmän	24
Metodbeskrivning.....	25
Referenser	27

Förord

I dagens marknadsanpassade skolsystem ses elever och vårdnadshavare allt oftare som kunder. Denna rapport ger en överblick över hur kundtänkandet slår mot skolan, och bilden som tonar fram är allvarlig.

En majoritet av lärarna uppger exempelvis att vårdnadshavare kräver saker av dem som ligger helt utanför deras ansvar, såsom om att de ska påminna om aktiviteter utanför skoltid. De flesta lärare måste också hantera en eller flera vårdnadshavares orimliga krav på specialanpassningar.

Viljan att göra allt för att det egna barnet ska lyckas med skolgången är naturlig – inte minst i den underfinansierade, segregerade skola där alla elever faktiskt inte får sina behov tillgodosedda. Men när kravställandet går bortom det rimliga får det motsatt effekt. Förutom att det ökar lärarnas arbetsbelastning tar det enligt lärarna tid från andra elevers rätt till stöd och hjälp. Många menar rentav att det blir svårare att ge rätt stöd till den elev vars vårdnadshavare är den som ställer de orimliga kraven.

Försök till påverkan på betygssättningen är en annan allvarlig konsekvens av kundtänkandet som hela sex av tio lärare har utsatts för. På frågan om huruvida skolledningen förväntar sig att man ska sätta högre betyg än vad som motsvarar elevens kunskaper svarar nästan var femte lärare att så är fallet. Mekanismerna bakom betygsinflationen sätts här i blyxtbelysning.

Över lag är bilden att fristående skolor som drivs av vinstdrivande bolag är mer kundorienterade än både kommunala skolor och fristående skolor som drivs utan vinstintresse. I vinstdrivande skolor är det också vanligare att skolledningen och/eller huvudmannen försöker påverka lärares undervisning och/eller betygssättning. När det gäller vårdnadshavares påverkansförsök är det emellertid lärare i fristående, icke vinstdrivande skolor som är mest utsatta.

Oavsett om det handlar om orimliga krav eller om oacceptabla påtryckningar måste skolledarna värna sina lärare. Bland de lärare som inte upplever sig ha stöd från sin rektor tycker fler än var fjärde, 28 procent, att vårdnadshavarnas krav är svåra för dem att hantera. Motsvarande andel bland de lärare som känner starkt stöd från sin rektor är fem procent. Det visar på vikten av skyddsfaktorer när systemet fallerar.

Även om det i vissa fall ser lite bättre ut på de skolor som inte är vinstdrivande är det nämligen tydligt att marknadsanpassningens avarter finns överallt och slår brett – mot lärare, elever och i förlängningen vår gemensamma framtid. Vårt viktigaste medskick till politiken är därför detta: Sverige har inte råd med en skolpolitik som leder till att lärare måste ägna sig åt kundservice. Lärares uppgift är att undervisa, för alla elevers och hela samhällets bästa.

Åsa Fahlén

Förbundsordförande, Sveriges Lärare

Johanna Jaara Åstrand

Förbundsordförande, Sveriges Lärare

Sammanfattning och slutsatser

När skolan kommunaliserades och valfrihetsreformerna med elevpeng genomfördes så ledde det bland annat till en ökad valfrihet, att skolor började konkurrera med varandra och att elever/vårdnadshavare började ses som kunder. Detta har fått flera negativa konsekvenser för både skolan och lärarna. Denna rapport handlar om lärares utsatthet för orimliga krav, påverkan på undervisning och betygsättning och vilka konsekvenser det får. Rapporten består av svar från lärare i skolformerna förskoleklass, grundskolan 1–9 och gymnasieskolan. Resultaten visar att lärare utsätts för orimliga krav och påtryckningar både från vårdnadshavare och skolledare men att en viss skillnad finns beroende på om skolan är kommunal, vinstdrivande eller icke vinstdrivande.

Undersökningens huvudresultat

✘ **Konkurrensens konsekvenser**

Majoriteten av lärare svarar att det stämmer helt eller delvis att skolorna i kommunen konkurrerar med varandra för att locka elever till sin skola. Konkurrensen verkar vara högre för vinstdrivande och icke vinstdrivande skolor jämfört med kommunala skolor. Nio av tio lärare i dessa verksamheter svarar att det stämmer helt eller delvis att skolorna i kommunen konkurrerar med varandra för att locka elever till sin skola medan fem av tio lärare i kommunala skolor svarar detta. Majoriteten av lärare svarar också att deras arbete i skolan i hög grad utövas utifrån målsättningen att höja skolans anseende bland vårdnadshavare och elever. Fyra av tio lärare i vinstdrivande skolor, nästan tre av tio lärare i kommunala skolor och två av tio lärare i icke vinstdrivande svarar att deras lönesättning påverkas av hur nöjda eleverna/vårdnadshavarna är. Mer än var femte lärare svarar också att det stämmer helt eller delvis att deras rektor säger åt dem att tillmötesgå elever/vårdnadshavare även med saker som är orimliga.

✘ **Elever och vårdnadshavare som kunder**

Majoriteten av lärarna som arbetar i kommunal och vinstdrivande skola upplever att deras huvudman/rektor ser eleverna/vårdnadshavarna som kunder medan knappt hälften av lärarna i icke vinstdrivande skola upplever det. I vinstdrivande skolor svarar tre av fyra lärare att de upplever att deras huvudman/rektor ser eleverna/vårdnadshavarna som kunder och var tredje svarar att det stämmer helt eller delvis att deras rektor pratar om eleverna/vårdnadshavarna som kunder. När det gäller upplevelsen av att vårdnadshavarna/eleverna ser sig som kunder är det dock lärare i icke vinstdrivande skolor som i högst utsträckning upplever det. Endast fyra av tio lärare i icke vinstdrivande skolor svarar nej på frågan om de generellt sett upplever att vårdnadshavare och/eller elever ser sig själva som kunder. Medan sex av tio lärare i kommunala respektive vinstdrivande skolor svarar att de upplever att vårdnadshavare och/eller elever ser sig själva som kunder.

✘ **Vårdnadshavare förstår inte att läraren måste utgå ifrån hela klassens bästa**

Majoriteten av lärarna svarar att det stämmer helt eller delvis att vårdnadshavare inte förstår att de måste se till hela klassens bästa och inte bara vårdnadshavarens barn. Drygt var sjätte lärare i de vinstdrivande skolorna och var femte lärare i de icke vinstdrivande skolor svarar att det stämmer helt att vårdnadshavare inte förstår att de måste se till hela klassens bästa. Medan det i kommunala skolor är var tionde lärare som svarar att det stämmer helt. Majoriteten av lärarna svarar att konsekvenserna innebär en ökad arbetsbelastning, att det tar tid från andra elevers

rätt till stöd och hjälp och att det drabbar de andra eleverna i klassen negativt. Mer än var fjärde lärare svarar också att det försvårar möjligheterna att ge vårdnadshavarens barn rätt stöd och hjälp.

Majoriteten av lärarna har varit med om orimlig påverkan på deras undervisning

På kommunala och vinstdrivande skolor är det mer vanligt att en huvudman eller en rektor/skolledare har försökt påverka undervisningen medan det på icke vinstdrivande skolor är mer vanligt att vårdnadshavare har försökt påverka undervisningen. På kommunala och vinstdrivande skolor har var femte respektive var fjärde lärare varit med om att en rektor/skolledare har försökt att påverka undervisningen medan var tionde lärare i icke vinstdrivande har varit med om det. Hälften av lärarna på icke vinstdrivande skolor svarar att vårdnadshavare har försökt påverka undervisningen på ett orimligt sätt jämfört med lite mer än tre av tio lärare på kommunala och nästan fyra av tio lärare på vinstdrivande skolor.

Sex av tio lärare har varit med om försök till påverkan av deras betygsättning

Mer än var femte lärare i vinstdrivande skolor och var sjätte lärare på kommunala skolor svarar att det helt eller delvis stämmer att skolledningen förväntar sig att lärarna sätter högre betyg än vad som motsvarar de kunskaper som eleven har. Endast var tionde lärare på icke vinstdrivna skolor svarar att det stämmer helt eller delvis. Var tredje lärare i icke vinstdrivande skolor svarar att vårdnadshavare under de senaste 12 månaderna har försökt påverka betygsättningen. För kommunala och vinstdrivande skolor är motsvarande resultat var fjärde lärare.

Skolledarna stöd är viktigt

De lärare som arbetar i icke vinstdrivande skolor svarar i högre grad att de i mycket hög utsträckning får stöd av rektorn/skolledning i kontakten med vårdnadshavare, medan de lärare som arbetar i vinstdrivande skolor i högre grad svarar att de inte alls får stöd av sin rektor. Skolledarnas stöd är viktigt för vilka konsekvenser det blir för lärarna. Av de lärare som svarar att de i mycket hög utsträckning får stöd från skolledaren är det endast var tjugonde som svarar att det stämmer helt att vårdnadshavarnas krav blir svåra att hantera, medan det är mer än var fjärde som svarar detta bland de som inte alls har stöd från skolledaren. De som i högre utsträckning svarar att de har stöd från skolledaren svarar också i högre grad att det stämmer helt att de har handlingsutrymme att själv bestämma över undervisningen. Slutsatsen är att skolledarens stöd kan minska lärarens känsla av att vårdnadshavarnas krav blir för svåra att hantera samt att öka känslan av handlingsutrymme.

Våra krav

- Vinst- och marknadsskola ska fasas ut** och till dess detta är genomfört ska eventuell vinst återinvesteras i verksamheten. Aktiebolag är inte en långsiktigt hållbar driftsform för att driva skolverksamhet.
- Skollag och läroplaner måste skrivas om så det blir tydligt att det är professionen som avgör hur samarbetet med vårdnadshavarna ska se ut.** Som skollag och läroplaner nu är skrivna så får vårdnadshavarna ett oproportionerligt utrymme att kunna påverka utbildningen. Självklart ska samverka mellan vårdnadshavare och lärare ske eftersom förtroendefulla relationer är viktiga för elevens lärande. Men som skollag och läroplaner är skrivna så får vårdnadshavarna ett oproportionerligt utrymme att kunna

påverka utbildningen. Detta får, som resultatet visar, inte bara konsekvenser för vårdnadshavarnas barn utan även de andra barnen i klassen. Formuleringar som "önskemål" och "rätt till inflytande" och "påverkan" gör att vårdnadshavarna får en orimlig förväntan kring vad de ska få påverka. Dessa behöver därför tas bort i skrivningarna i både skollag och i läroplaner.

- ☑ **Huvudmän måste ta sitt ansvar när det kommer till att minska kundorienteringen i skolorna.** Det ska finnas tydliga riktlinjer kring hur och när kommunikation med vårdnadshavare ska ske. Huvudmännen måste vara tydliga gentemot vårdnadshavarna att skolan inte är en serviceinrättning och att hot, våld och påtryckningar mot lärare gällande undervisning och betyg inte är tillåtna. Huvudmännen ska också vara tydliga gentemot skolledningen att de inte accepterar att skolledarna försöker påverka betygsättningen.
- ☑ **Elever som är i behov av stöd måste få det.** När alla elever får det stöd de behöver och får de bästa förutsättningarna för att må bra i skolan ökar vi också studieron för alla elever. Detta minskar också konfliktytan mellan lärare och vårdnadshavare. Huvudmännen måste säkerställa att alla skolor har tillgång till en väl utbyggd elevhälsa med speciallärare, specialpedagoger, skolkuratorer, skolpsykologer och andra kompetenser. Staten måste också ta sitt ansvar och skjuta till pengar så att skolorna kan genomföra sitt uppdrag och följa skollagen.

Inledning

Sverige har ett av världens mest marknadsierade¹ skolsystem. I början av 1990-talet skedde flera skolreformer som ledde fram till detta. Skolan kommunaliserades och en valfrihetsreform och en friskolereform genomfördes som ledde till en ökad valfrihet, konkurrens mellan skolor och en elevpeng (SOU, 2022:53; Fredriksson, 2010). Den borgerliga regeringen 1991–1994 gav möjlighet för konkurrenssättning och för kundvalsmodeller i landets kommuner (SNS, 2011). Elevers och vårdnadshavares rätt att välja skola betonades.

När skolor börjar råda under marknadsmässiga spelregler så innebär det dels att de börjar konkurrera med varandra för att locka vårdnadshavare och elever, dels att de riskerar att anpassa verksamheten i syfte att tillfredsställa och tillgodose deras elevers och vårdnadshavares önskemål så att de inte byter skola. Denna konkurrens drabbar hela skolsystemet, inte bara de vinstdrivande skolorna. I Sveriges Lärares rapport *Skolan: kunskap eller kundservice? – Så upplever lärare orimliga krav och påverkan på undervisning och betyg* blir det tydligt hur det påverkar skolan, lärarna och eleverna (Sveriges Lärare, 2023). Resultaten visade att i de kommuner där skolorna har en hög kommunkonkurrens och där det finns en hög kundorientering upplever lärarna betydligt mer påtryckningar på betygsättning och undervisning samt en ökad utsatthet för orimliga krav. Resultaten visade också att vårdnadshavare med stark kundorientering i högre grad krävde mer och att de i högre utsträckning tyckte att de ska få påverka i skolan, allt från hur läraren bemöter barnet till vilka lektioner barnet ska delta på.

Konkurrensen som finns mellan skolor har även andra negativa effekter. Lärare kan tvingas ägna sig åt uppgifter kopplade till marknadsföring, det vill säga något som ligger utanför lärarens yrkesroll men det kan också få konsekvenser att lärare måste skydda skolans varumärke.

I rapporten *När lärare tystas* berättar lärare om den tystnadskultur som finns på skolorna (Sveriges Lärare, 2023). Lärarna får eller vågar inte prata om de problem som finns på skolorna bland annat eftersom varumärket måste skyddas. Värst såg det ut på vinstdrivande skolor, följt av kommunala och bäst såg det ut på ickevinstdrivande skolor.

Denna rapport är del två som handlar om lärares utsatthet för orimliga krav och påverkan gällande undervisning och betygsättning samt vilka konsekvenser det får. Främst handlar det om påtryckningar från vårdnadshavare men även skolledare och huvudmän. Denna rapport fokuserar på skillnader mellan kommunala, vinstdrivande och icke vinstdrivande skolor. Målgruppen är lärare i förskoleklass, grundskolan årkurs 1–9 samt gymnasieskolan.

¹ Marknadsiering (eng. marketization) är ett begrepp för att beskriva den process där producenter av utbildning konkurrerar med varandra om både utbildningsuppdrag och konsumenter (Lundahl, Erixon Arreman, Holm, & Lundström, 2013)

Resultat

Resultaten baseras på en enkätundersökning till lärare och är uppdelade på sektor, det vill säga om man arbetar i kommunal, vinstdrivande eller icke vinstdrivande skola.

Kundperspektiv

För att kunna bedöma hur kundorienterade skolorna är formulerades ett antal påståenden (diagram 1). I respondenternas svar på vissa påståenden är det stora skillnader mellan de olika sektorerna, medan det i andra är få eller inga skillnader. 92 procent av de lärare som arbetar i vinstdrivande skolor och 85 procent av de som arbetar i icke vinstdrivande skolor svarar att det stämmer helt eller delvis att skolorna i deras kommun konkurrerar med varandra för att locka elever till sin skola jämfört med 52 procent av dem som arbetar i kommunala skolor. 32 procent av lärarna inom vinstdrivande skolor svarar att det stämmer helt eller delvis att rektorn pratar om elever/vårdnadshavare som kunder medan det endast är 14 procent av lärarna i icke vinstdrivande skolor som svarar det. 39 procent av lärarna i vinstdrivande skolor svarar att det stämmer helt eller delvis att deras lönesättning påverkas av hur nöjda elever/vårdnadshavarna är. För lärare i kommunala och icke vinstdrivande skolor är motsvarande andel 27 respektive 22 procent.

”Har (på tidigare skola) haft konflikter med rektor som vill göra allt för att tillmötesgå elever och vårdnadshavare. Jag bytte skola efter 5,5 år p.g.a. det.”

— Lärare i grundskolan årskurs 7–9

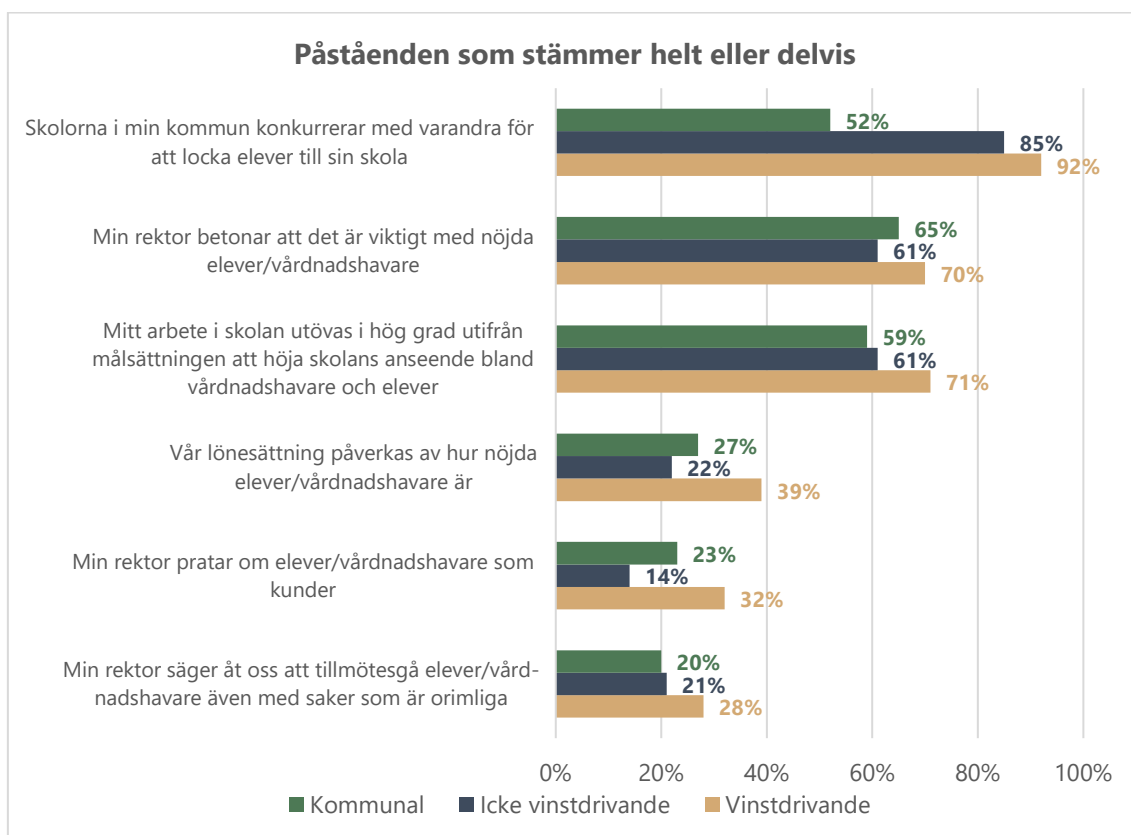

Diagram 1: Procentuell fördelning över de som har svarat stämmer helt eller delvis på påståendena uppdelat på sektor. Baserat på svar från 690 till 988 lärare.

”Jag ser ju hur rektorn håller vårdnadshavare om ryggen gällande elever som kunder. Vi lärare är inte en autonom profession utan ska lobba för eleverna. Jag har personligen fått kommentarer på lönesamtal kopplat till hur jag är mot elever i förhållande till dem som kunder, utan att ordet kunder nämns. Detta utan att lektionsbesök skett, verkar som det handlar om VH-kontakt med rektor.”

— Lärare i kommunal grundskola årskurs F–3

”Jag har varit sjukskriven (psykisk ohälsa) under förra vårterminen ca. 2 månader p.g.a. orimliga krav från min rektor. Detta i samband med att kollegor i arbetslaget även valt att sluta p.g.a. konflikt med samma rektor.”

— Lärare i kommunal gymnasieskola

Det är stora skillnader mellan lärarna i de olika sektorerna gällande huruvida man upplever att huvudmannen/rektorn ser på eleverna/vårdnadshavarna som kunder (diagram 2). Endast 24 procent av lärarna i vinstdrivande skolor svarar nej på frågan om man upplever att ens huvudman eller rektor ser eleverna/vårdnadshavarna som kunder och 39 procent svarar att de upplever att både rektorn och huvudmannen ser elever/vårdnadshavare som kunder. 55 procent av dem som arbetar i icke vinstdrivande skolor och 46 procent av de som arbetar i kommunala skolor svarar att huvudmannen/rektorn inte ser på elever/vårdnadshavare som kunder.

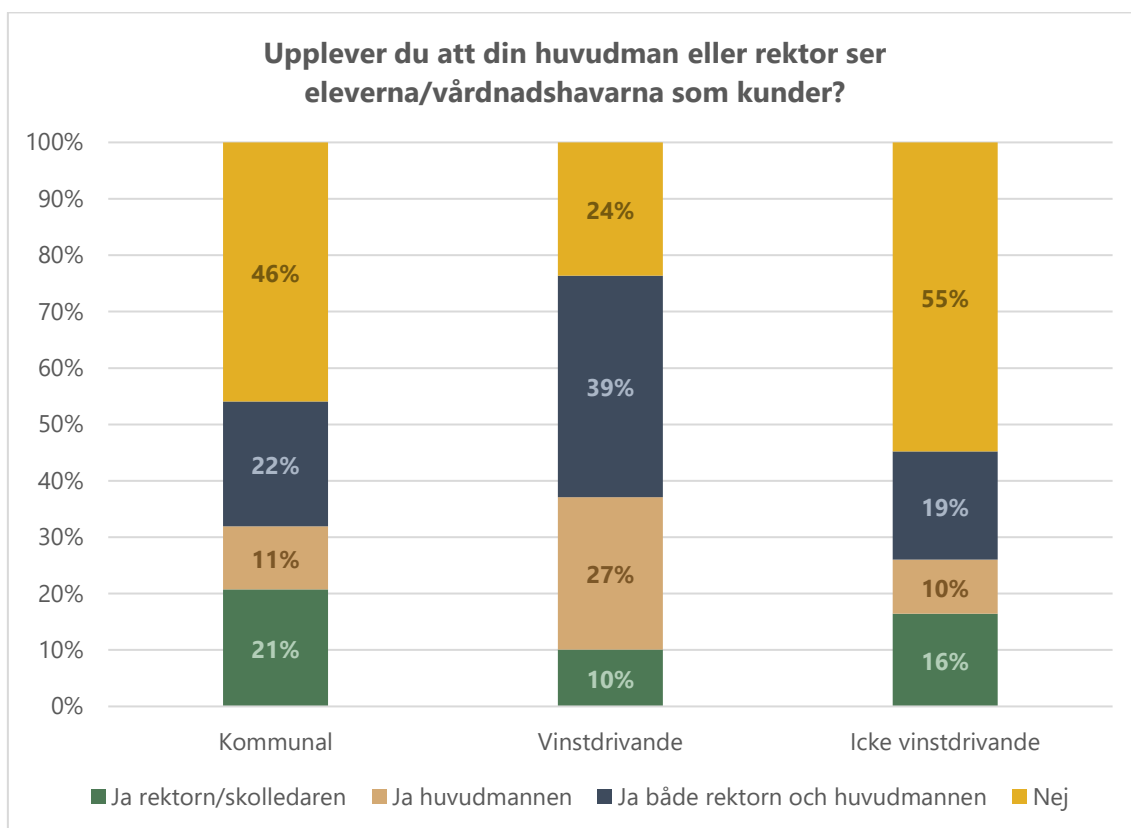

Diagram 2. Procentuell fördelning över huruvida man upplever om huvudman/rector ser eleverna/vårdnadshavarna som kunder uppdelat på sektor. Baserat på svar från 1029 lärare.

De lärare som arbetar i icke vinstdrivande skolor tenderar i högre grad uppleva att vårdnadshavare/elever ser sig själva som kunder jämfört med de som arbetar i kommunala och vinstdrivande skolor (diagram 3). Mer än hälften, 54 procent, som arbetar i en icke vinstdrivande skola svarar att vårdnadshavare och/eller elever ser sig själva som kunder. För lärare i kommunala och vinstdrivande skolor är motsvarande andel 36 respektive 40 procent.

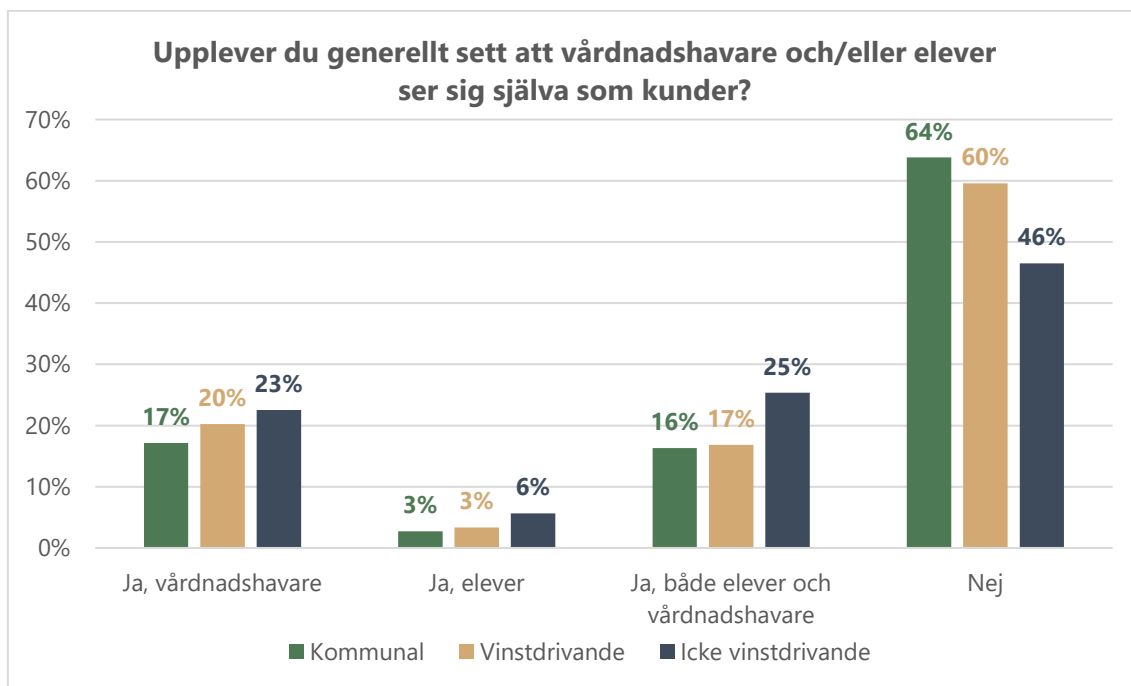

Diagram 3. Procentuell fördelning över huruvida man upplever att eleverna/vårdnadshavarna ser sig själva som kunder uppdelat på sektor. Baserat på svar från 1005 lärare.

Kommunikation med vårdnadshavare

Hur ofta och via vilka vägar sker kommunikation med vårdnadshavarna?

De lärare som arbetar i icke vinstdrivande skolor tenderar att lägga mest tid på kommunikation med vårdnadshavare (tabell 1). I genomsnitt kommunicerade lärare i icke vinstdrivande skolor i 73 minuter medan de som arbetar i kommunala skolor i genomsnitt kommunicerar i 63 minuter. Minst tid på kommunikation hade lärare som arbetar i vinstdrivande skolor och de hade i genomsnitt 58 minuter på kommunikation i veckan.

Tabell 1. Deskriptiv beskrivning över hur många minuter lärare kommunicerar med vårdnadshavare en vanlig vecka uppdelat på sektor. Baserat på svar från 996 lärare.

Sektor	Medelvärde	Min	Max	Antal
Kommunal	63	5	600	839
Vinstdrivande	58	5	350	87
Icke vinstdrivande	73	5	480	70

Tillgänglighet att svara på vårdnadshavarnas mejl eller telefonsamtal

32 procent av lärarna i icke vinstdrivande skolor svarar att de upplever att vårdnadshavarna i mycket eller ganska stor utsträckning förväntar sig att de ska vara tillgängliga via mejl och/eller telefon på kvällar och helger (diagram 4). För lärare som arbetar i kommunala eller vinstdrivande skolor är motsvarande andel 23 respektive 16 procent. 31 procent av lärarna som arbetar i kommunala skolor och 29 procent av de som arbetar i icke vinstdrivande skolor svarar att det inte alls stämmer att vårdnadshavarna förväntar sig att de ska vara tillgängliga via mejl och/eller telefon på kvällar och helger. Det är något färre, 23 procent, av lärarna i vinstdrivande skolor som svarar att det inte alls stämmer.

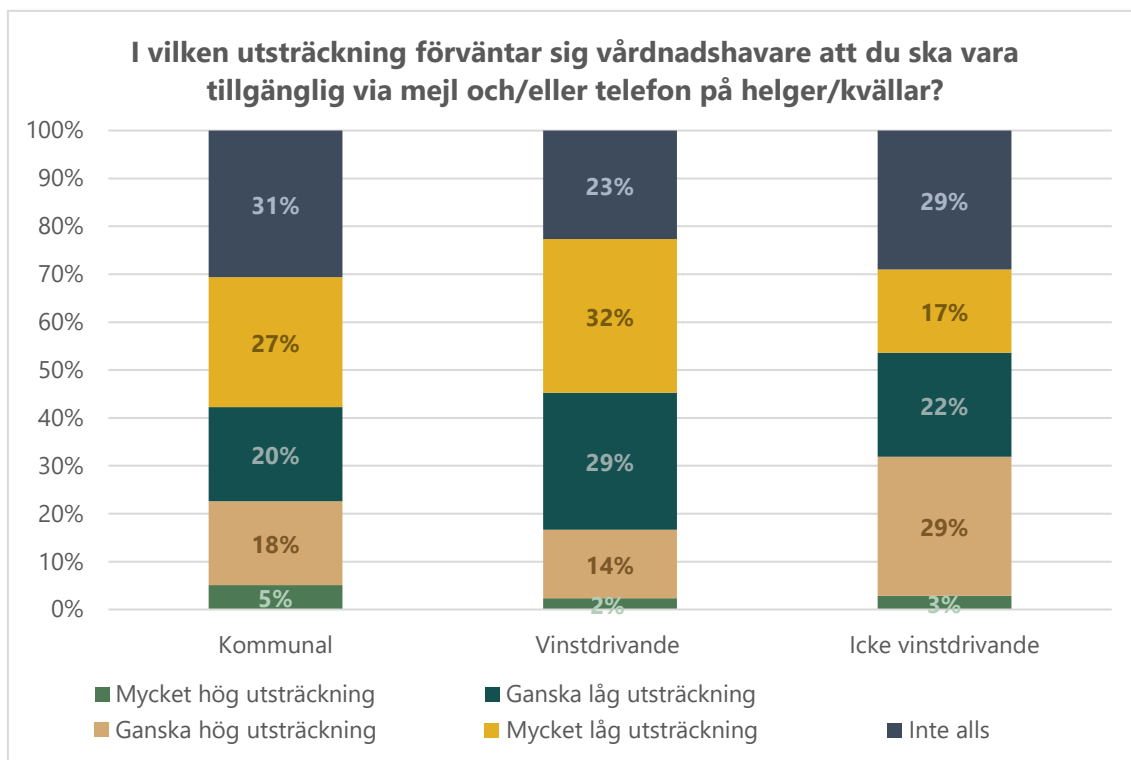

Diagram 4. Procentuell fördelning över i vilken utsträckning lärarna upplever att vårdnadshavarna i mycket eller ganska stor utsträckning förväntar sig att de ska vara tillgängliga via mejl och/eller telefon på kvällar och helger uppdelat på sektor. Baseras på svar från 953 lärare.

”Om man inte svarat vårdnadshavaren under helg, har de skickat påminnelse om tidigare mail.”

— Lärare i kommunal grundskola årskurs 7–9

Nästan var tionde lärare svarar att de har blivit tillrättavisd av en vårdnadshavare på grund av att de inte har svarat på helger eller kvällar (diagram 5).

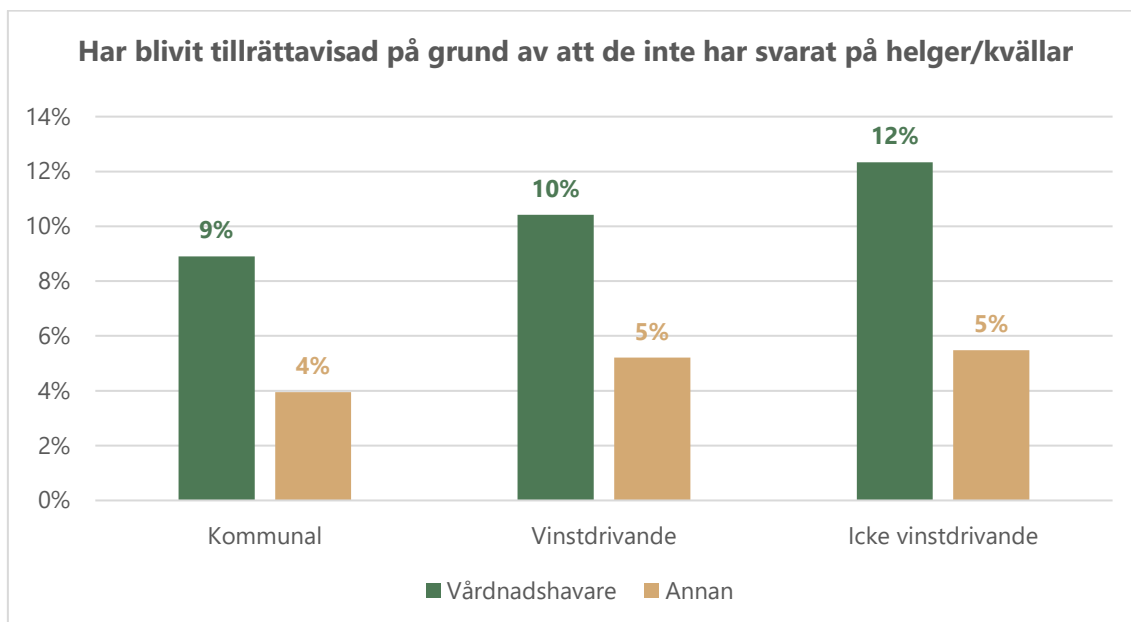

Diagram 5. Procentuell fördelning över de som har svarat att de har blivit tillrättavisd på grund av att de inte har svarat på kvällar eller helger uppdelat på sektor. Baseras på svar från 1038 lärare.

Vårdnadshavarnas orimliga krav

Majoriteten av lärare, oavsett sektor, svarar att det stämmer helt eller delvis att vårdnadshavare kräver saker som inte är lärarens ansvar (diagram 6). Det är något fler lärare som arbetar i icke vinstdrivande skolor som svarar att det stämmer helt att vårdnadshavare kräver saker som inte är lärarens ansvar och något färre som svarar att det inte alls stämmer medan motsatta förhållande finns för lärare i kommunala skolor. Det vill säga det är något färre som svarar att det stämmer helt att vårdnadshavare kräver saker som inte är lärarens ansvar och något fler som svarar att det inte stämmer alls.

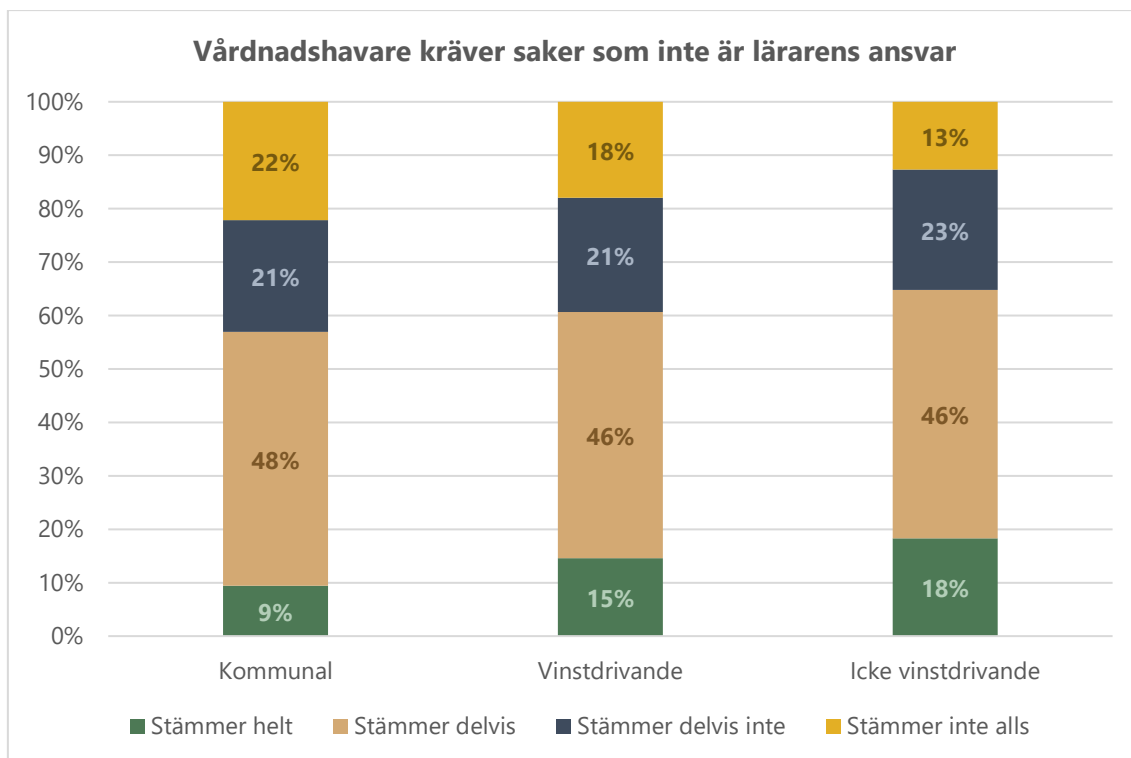

Diagram 6. Procentuell fördelning över hur väl påståendet stämmer för dem uppdelat på sektor. Baserat på svar från 1010 lärare.

Påverkan på undervisning

”Vårdnadshavare vill att jag ger deras barn ’egen tid under lektionen’ ger deras barn extra-förklaringar, eftersom eleven inte kan ta in förklaringar i grupp”

— Lärare i vinstdrivande gymnasieskola

För majoriteten av lärare så är det ett fåtal vårdnadshavare som anser att undervisningen, på ett orimligt sätt, ska vara anpassad efter deras barn (diagram 7). Dock svarar något fler lärare, 28 procent, som arbetar i vinstdrivande skolor att ungefär hälften eller fler av vårdnadshavarna anser det. Jämförande andel för lärare i kommunala och icke vinstdrivande skolor är 17 respektive 18 procent.

”Undervisningen och bedömningen. I praktiken eftersträvar de privatundervisning för just deras barn, i en helklasskontext. Just deras barn ska inte behöva anpassa sig efter andra, men övriga elever i klassen ska anpassa sig och stå ut med glåpord och stök.”

— Lärare i kommunal grundskola årskurs 7–9

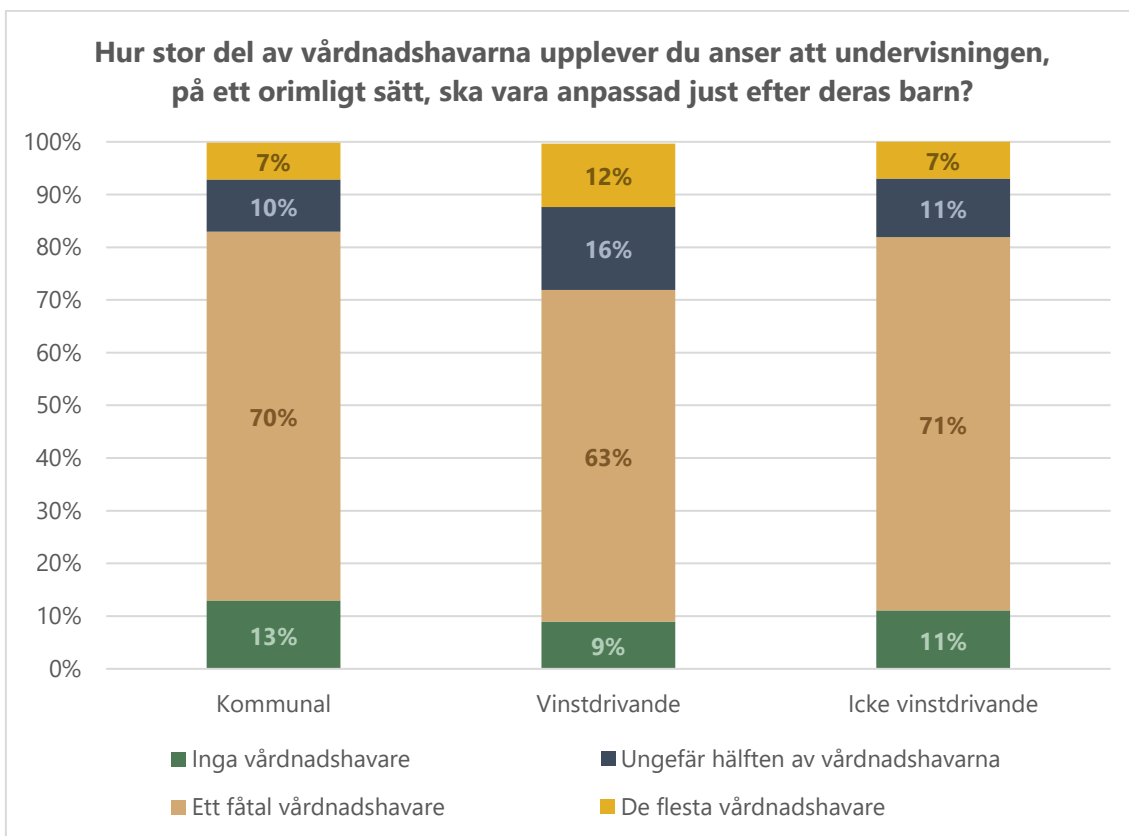

Diagram 7. Procentuell fördelning över hur stor del av vårdnadshavarna som läraren upplever anser att undervisningen på ett orimligt sätt ska vara anpassad just efter deras barn uppdelat på sektor. Baserat på svar från 1016 lärare.

”Kräver en-till-en-stöd för sitt barn och anpassningar som gör att det blir svårt att leva upp till läroplanen. D v s inom ramen för ’vanlig’ grundskola krävt resurser som det skulle behövas anpassad skolform för att uppfylla.”

— Lärare i icke vinstdrivande grundskola årskurs 4–6

”Hur jag fördelar min tid mellan elever på lektion att jag ska finnas tillgänglig för personligt studiestöd kvällar efter arbetstid.”

— Lärare i kommunal gymnasieskola

Majoriteten av lärare oavsett sektor svarar att det stämmer helt eller delvis att vårdnadshavare inte förstår att läraren måste se till hela klassens bästa och inte bara vårdnadshavarnas barn (diagram 8). Lärare i vinstdrivande skolor är de som i högst utsträckning, 74 procent, svarar att det stämmer helt eller delvis, följt av lärare i icke vinstdrivande skolor där 67 procent av lärarna svarar detta. Lärare i kommunala skolor är de som i lägst utsträckning, 60 procent, svarar att det stämmer helt eller delvis.

”Det kan vara alltifrån att just deras barn inte ska behöva följa regler, göra vissa uppgifter, få stöd av speciallärare, få göra om ett prov massor med gånger, att man i detalj ska påminna dem om att jobba under en lektion, att just deras barn måste få eget schema... till att vilja påverka vad jag sätter för betyg.”

— Lärare i kommunal grundskola årskurs 7–9

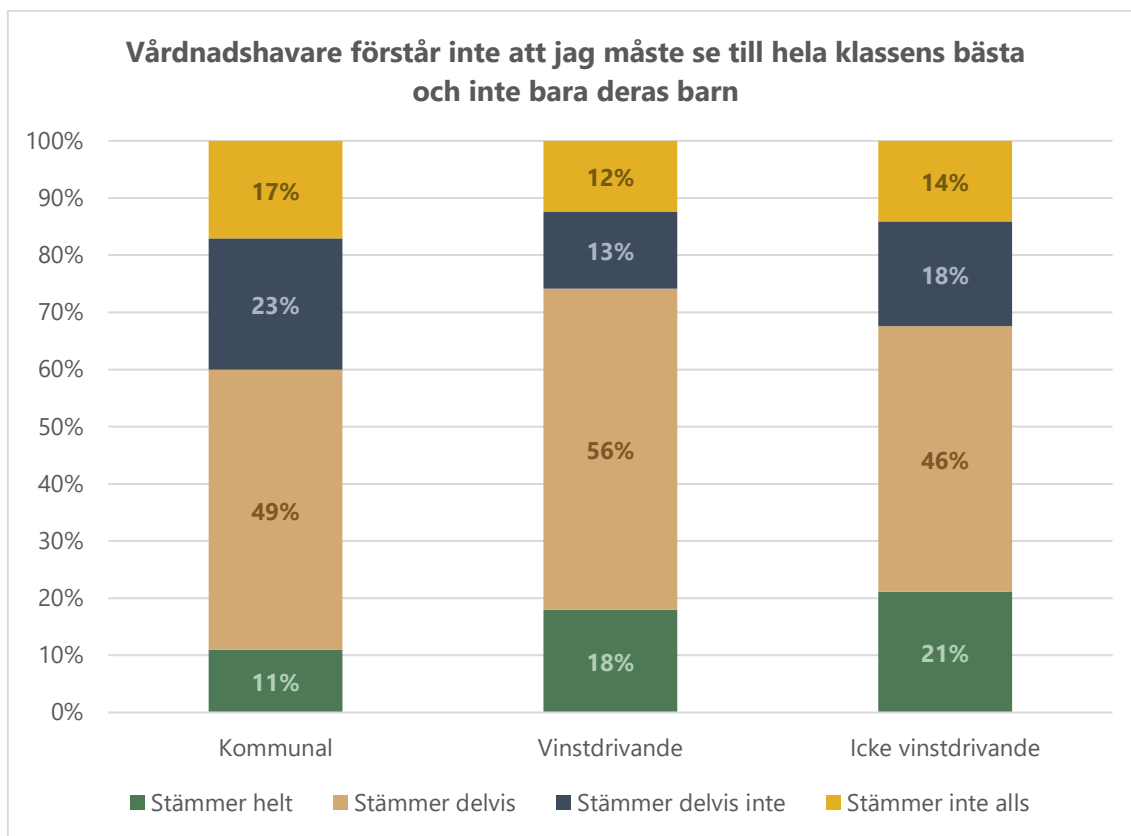

Diagram 8. Procentuell fördelning över hur väl påståendet stämmer för läraren uppdelat på sektor. Baserat på svar från 1009 lärare.

”Alla föräldrar vill att deras barn ska få de bästa förutsättningarna (mest hjälp hela tiden varje dag). Upplever att de finns vårdnadshavare som har svårt att förstå att det finns flera barn i klassen med stora behov av hjälp med och inte enbart deras son/dotter.”

— Lärare i icke vinstdrivande grundskola årskurs 4–6

Väldigt få lärare svarar att det inte blir några konsekvenser när vårdnadshavare anser att undervisningen ska vara anpassad just efter deras barn (diagram 9). Nästan nio av tio lärare svarar att arbetsbelastningen ökar. Andra konsekvenser är att det tar tid från andra elevers rätt till stöd och hjälp. Nästan åtta av tio lärare svarar det. Majoriteten av lärare svarar också att det drabbar de andra eleverna i klassen negativt. Fyra av tio lärare svarar att det minskar kvaliteten på undervisningen och mer än var fjärde lärare svarar att det försvåras deras möjligheter att ge vårdnadshavarens barn rätt stöd och hjälp.

”De olika elevernas anpassningar går emot varandra vilket påverkar eleverna negativt.”

— Lärare i kommunal grundskola årskurs 7–9

”Ett av de största problemen är detta i skolans värld enligt min erfarenhet. Ibland undrar jag om föräldrarna förstår hur mycket arbetstid och skattepengar (deras också) som slösas bort på meningslöst försvårande.”

— Lärare i icke vinstdriven grundskola årskurs 1–3

Vilka konsekvenser anser du att det blir när vårdnadshavare anser att undervisningen, på ett orimligt sätt, ska vara anpassad just efter deras barn?

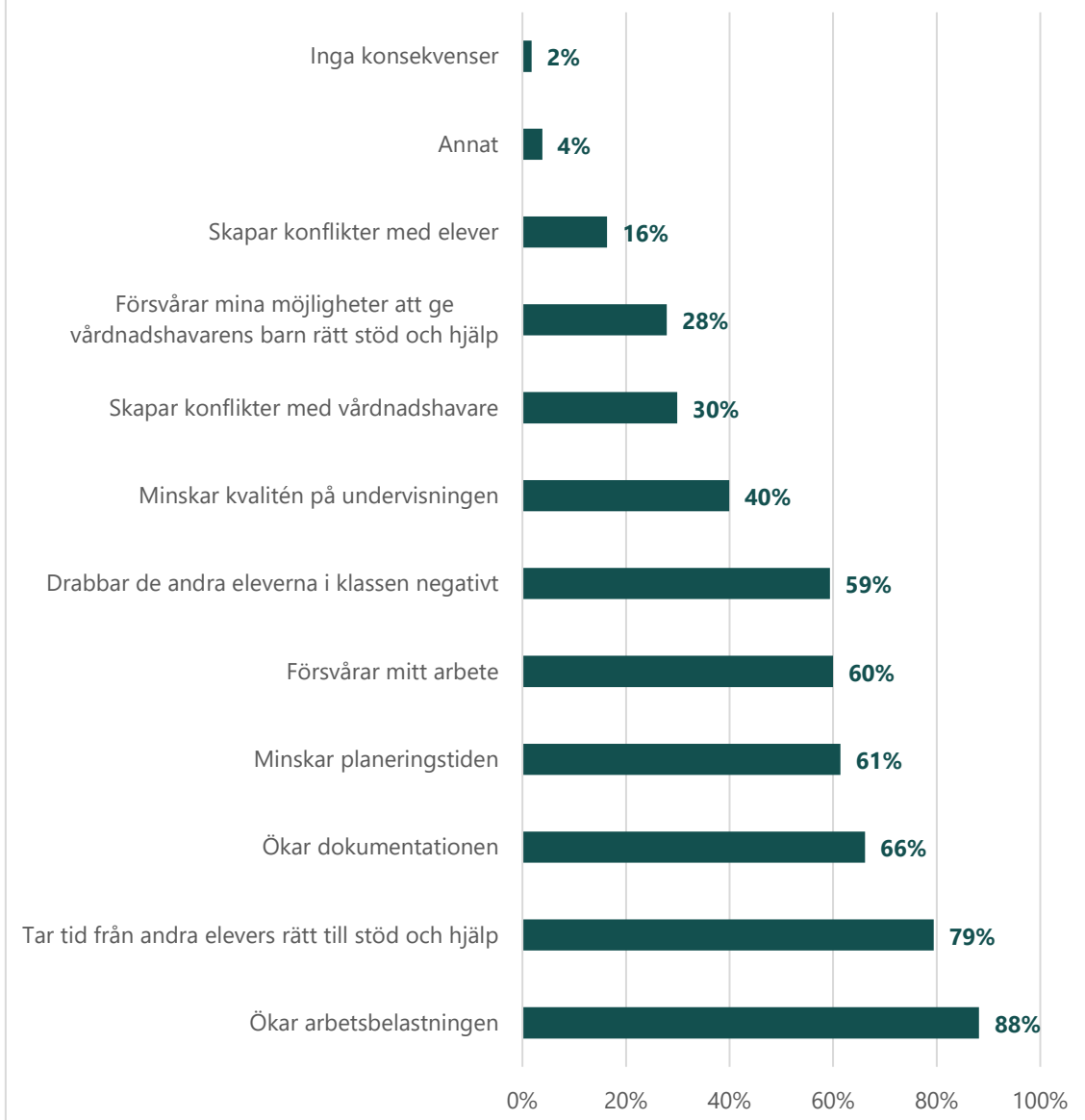

Diagram 9. Procentuell fördelning över vilka konsekvenser lärarna anser att det blir på grund av att vårdnadshavare anser att undervisningen på ett orimligt sätt ska vara anpassad efter deras barn. Baseras på svar från 888 lärare.

”Anpassningar krockar så det som gynnar en elev, ställer till det rejält för en annan elev.”

— Lärare i grundskolan årskurs 7–9

Det finns skillnader mellan de olika sektorerna kring vem det är som har försökt påverka lärarens undervisning på ett orimligt sätt (diagram 10). På kommunala och vinstdrivande skolor är det betydligt mer vanligt att en huvudman eller rektor/skolledare har försökt påverka medan det på icke vinstdrivande skolor är mer vanligt att vårdnadshavare har försökt att påverka. Hälften, 50 procent, av lärarna på icke vinstdrivande skolor svarar att vårdnadshavare har försökt påverka undervisningen på ett orimligt sätt jämfört med 30 respektive 42 procent på kommunala och vinstdrivande skolor. På kommunala och vinstdrivande skolor har 22 respektive 26 procent

av lärarna varit med om att en rektor/skolledare har försökt att påverka undervisningen medan 11 procent av lärarna i icke vinstdrivande har varit med om det.

”Jag har lämnat skolan eftersom både vårdnadshavare och skolledningen försöka varje dag att styra mitt arbete som lärare. Det känns som jag var inte en lärare utan någon annan.”

— Lärare i vinstdrivande grundskola årskurs 4–6

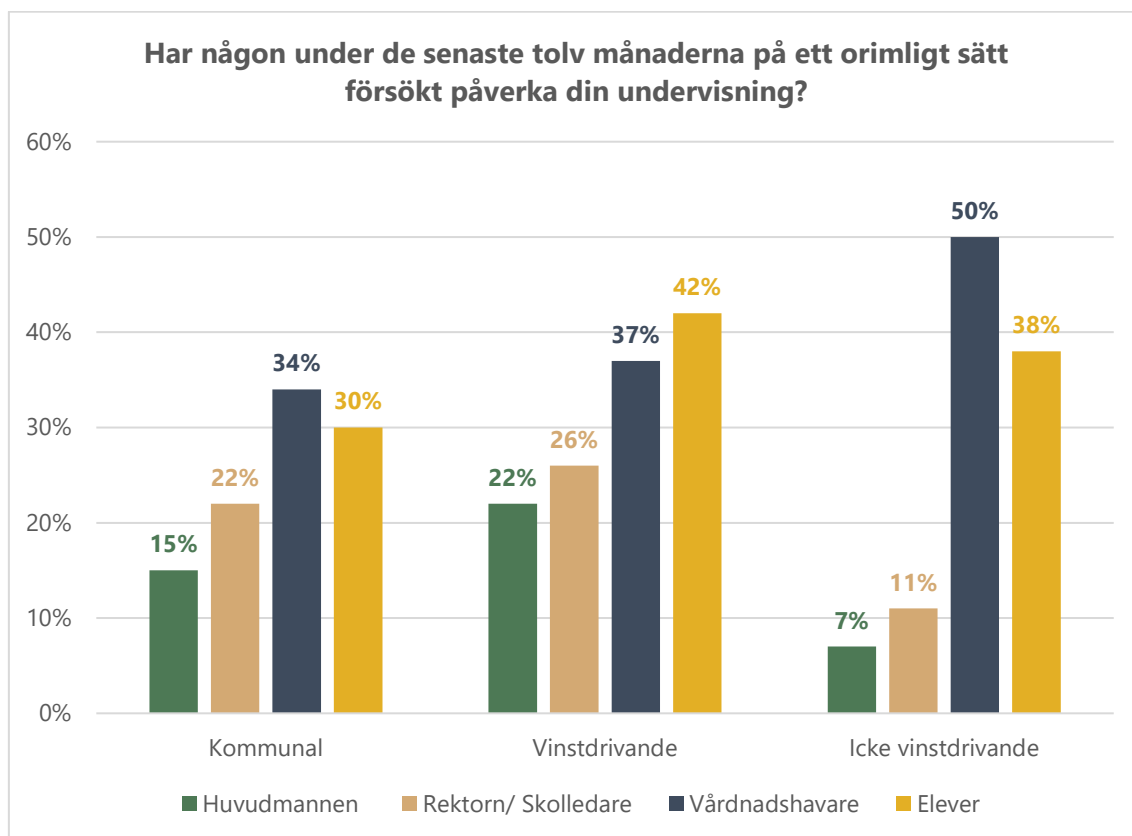

Diagram 10. Procentuell fördelning över huruvida någon har försökt påverka undervisningen på ett orimligt sätt under de senaste tolv månaderna uppdelat på sektor. Baserat på 974 till 993 svar från lärare.

”De vill ändra skolans tider och schema, ha assistent, eget rum, egen lärare.”

— Lärare i kommunal grundskola årskurs 7–9

Otillbörlig påverkan på betyg

Det finns vissa skillnader gällande huruvida man upplever att skolledningen förväntar sig att man ska sätta högre betyg än vad som motsvarar de kunskaper elever har (diagram 11). 23 procent av lärarna i vinstdrivande skolor svarar att det stämmer helt eller delvis att skolledningen förväntar sig högre betyg än vad som motsvarar de kunskaper elever har. För lärare som arbetar i kommunala och icke vinstdrivande skolor är motsvarande andel 17 och 14 procent.

Lärare är olika utsatta för otillbörlig påverkan på betyg både när det gäller vilka som utsätter dem och beroende på sektor (diagram 12, se s.18). Vanligast är det att elever försöker påverka betyg, men även där finns det skillnader. 51 procent av lärarna som arbetar i kommunala skolor har varit med om att elever försöker påverka betygen medan 66 respektive 61 procent av lärarna som arbetar i vinstdrivande eller icke vinstdrivande skolor har varit med om det. Det näst vanligaste är att vårdnadshavare försöker påverka betygsättningen. Där är det lärarna i icke vinst-

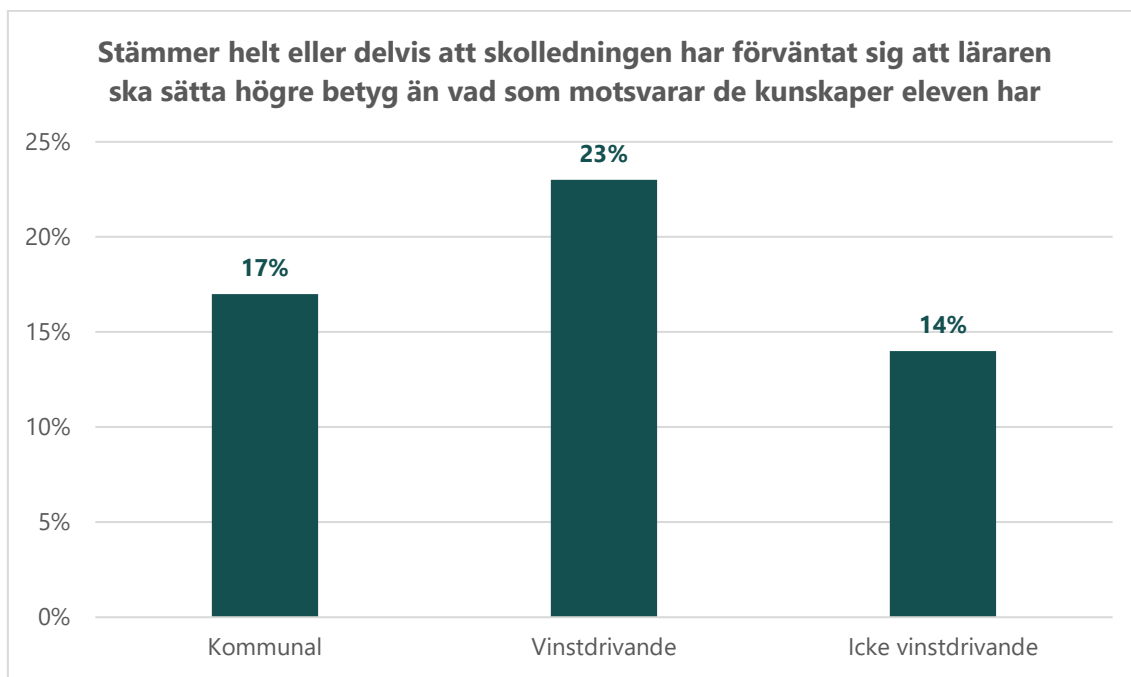

Diagram 11. Procentuell fördelning över de som har svarat att det stämmer helt eller delvis att skolledningen har förväntat sig högre betyg än vad som motsvarar kunskapen elev har uppdelat på sektor. Baseras på 706 svar från betygsättande lärare.

drivande skolor som i högst utsträckning, 34 procent, har varit utsatta. För lärare i kommunala och vinstdrivande skolor är motsvarande andel 25 respektive 24 procent.

”Vårdnadshavare uttrycker att deras barn borde ha högre betyg. I stället för att hjälpa sina barn på ett korrekt sätt lägger de skulden på något/någon annan till exempel att jag är dålig som lärare. De mejlar, ringer rektorn. Material som specialpedagog skickat hem vill de inte göra. Varför skall min son behöva jobba utöver lektionerna med läsförståelse?”

— Lärare i kommunal grundskola årskurs 7–9

Var tionde lärare har haft en rektor som under de senaste 12 månaderna har försökt att påverka deras betygsättning². Lärare i vinstdrivande skolor är de som i störst utsträckning har varit utsatta där svarar 17 procent att de har varit utsatta för påverkan av betyg från rektorn. Jämförande andel för kommunala och icke vinstdrivande skolor är 9 respektive 12 procent. Även om det förekommer att huvudmannen försöker påverka så är det betydligt ovanligare. Sju procent av lärarna i vinstdrivande skolor svarar att huvudmannen har försökt påverka betygsättningen.

”Huvudmannen tycker att vi generellt sätter för få ’högre betyg’ (för få A:n och B:n) och studiedagarna ägnas åt detta. Inte åt att sätta in tidigt stöd för att motverka låga betyg.”

— Lärare i kommunal grundskola årskurs 4–6

”Att deras ungdom utan ansträngning eller träning i vare sig skola eller hemma, ska få betyg i en kurs. Att jag ska ta bort kursinnehåll som ska bedömas då ungdomen tycker att det är för tråkigt eller svårt. Att det ska räcka med att ungdomen är på lektionerna för att få E, inte visa de kunskaper som krävs.”

— Lärare i icke vinstdrivande gymnasieskola

² En fråga ställdes kring huruvida det var påverkan för högre eller lägre betyg. Eftersom endast tre lärare svarade att det var lägre betyg så presenteras inte resultatet för den frågan i rapporten.

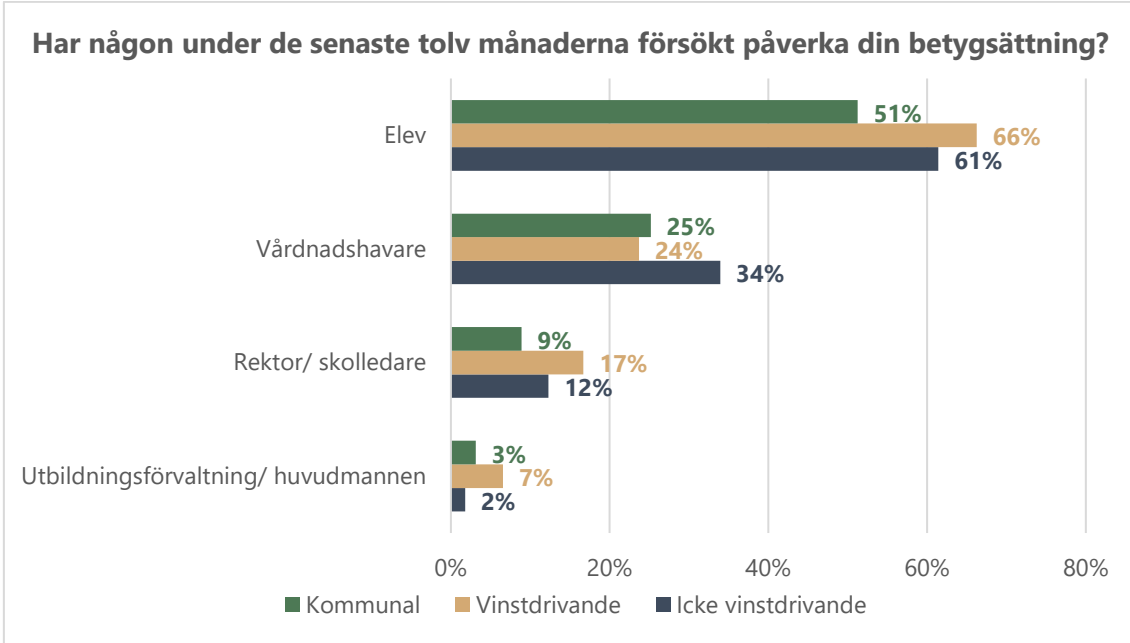

Diagram 12. Procentuell fördelning över de som har svarat att någon har försökt påverka deras betygsättning uppdelat på sektor. Baserat på 672 till 698 svar från lärare.

”Det är inte alldeles ovanligt att elever med mellan 50 och 75% frånvaro i kurser ändå förväntas nå kursmålen för godkänt betyg. Vilket är omöjligt att uppnå, då dessa elever dessutom ofta är lågpresterande när de befinner sig i skolan.”

— Lärare i kommunal gymnasieskola

Stöd från skolläda

Var tionde lärare i kommunala och vinstdrivande skolor svarar att de i mycket låg utsträckning eller inte alls får något stöd från rektorn när det gäller kontakten med vårdnadshavare (diagram

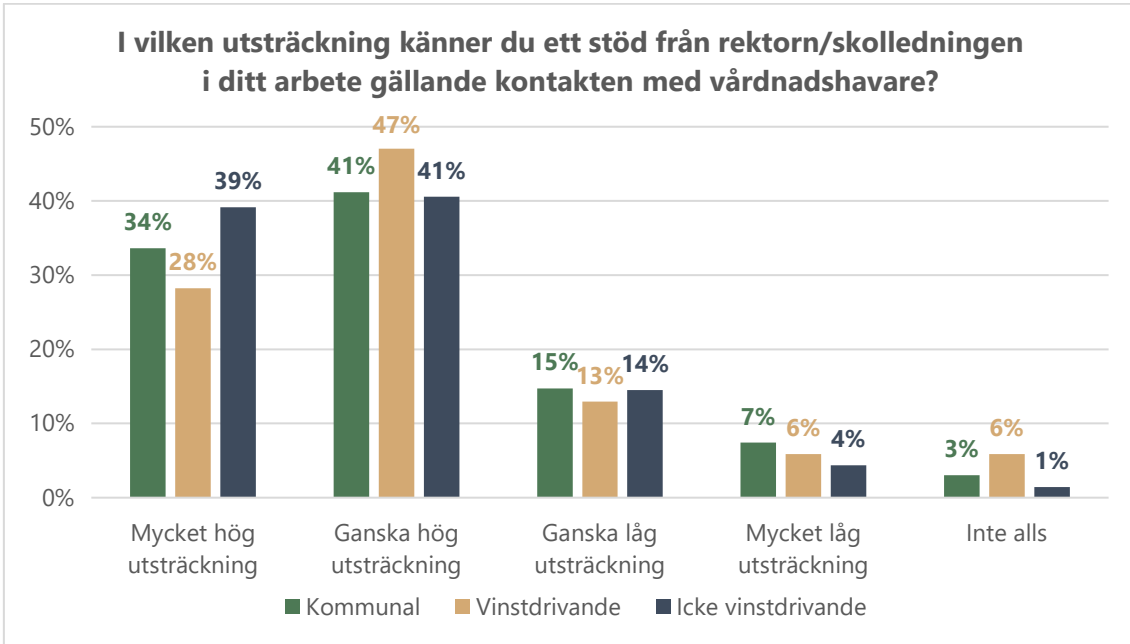

Diagram 13. Procentuell fördelning över i vilken utsträckning läraren upplever att de får stöd från rektorn i arbetet gällande kontakten med vårdnadshavare uppdelat på sektor. Baserat på svar från 975 lärare.

13), medan endast var tjugonde lärare i icke vinstdrivande skolor svarar det. 39 procent av lärarna i icke vinstdrivande skolor svarar att de i mycket hög utsträckning får stöd från rektorn medan endast 28 procent av de som arbetar i en vinstdrivande skola svarar detta.

Konsekvenser av bristande stöd från rektorn

75 procent av lärarna som svarar att de i mycket hög utsträckning har stöd från skolledaren svarar att det stämmer helt att de känner att de har handlingsutrymme att själva bestämma över sin undervisning (diagram 14). För de lärare som svarar att de inte alls har stöd från skolledaren så är motsvarande andel 19 procent. Bristande stöd från skolledarna gör att lärarna känner ett lägre handlingsutrymme att själva bestämma över undervisningen. Bristande stöd från skolledaren påverkar också hur svåra kraven från vårdnadshavarna blir att hantera för läraren. 28 procent av de som svarar att de inte alls har stöd från skolledare svarar att det stämmer helt att vårdnadshavarnas krav blir svåra att hantera medan endast 5 procent av de som har stöd från skolledaren i mycket hög utsträckning svarar det.

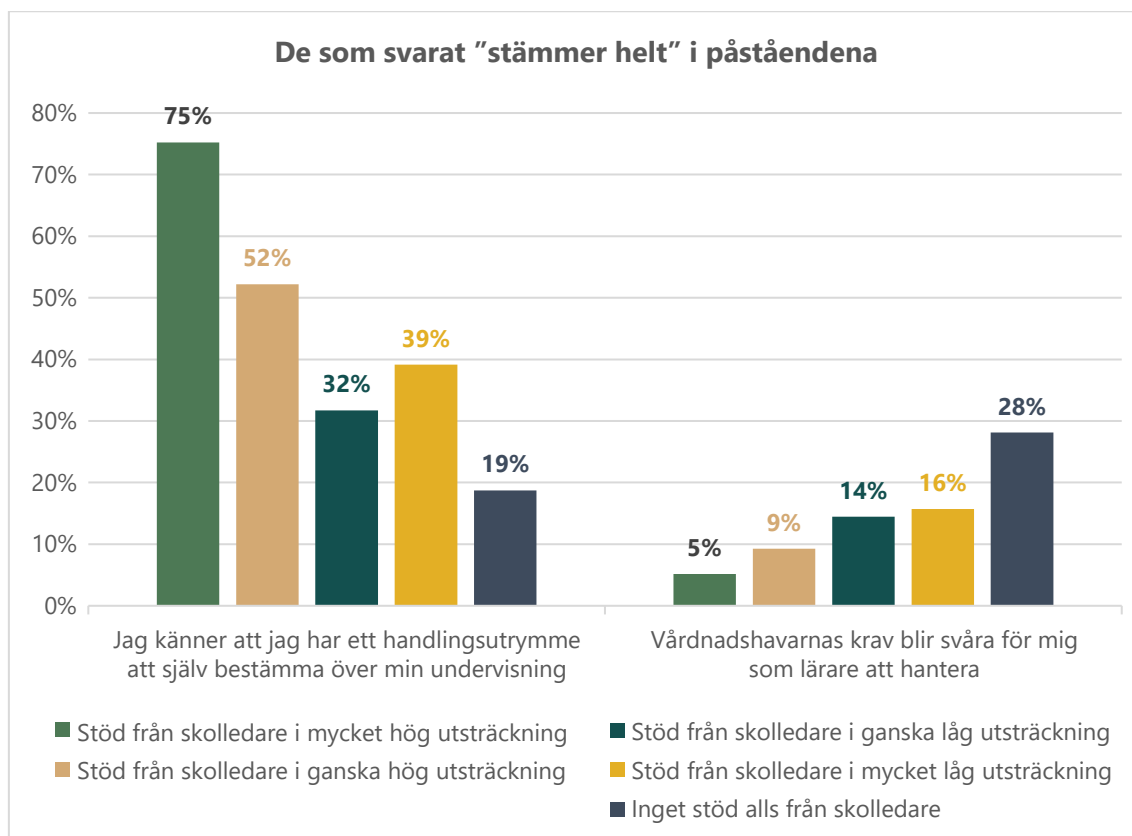

Diagram 14. Procentuell fördelning över huruvida man instämmer i påståendet gällande om man känner att man har handlingsutrymme att själv bestämma över sin undervisning uppdelat på stöd från skolledare. Baserat på svar från 987 respektive 989 lärare.

Slutsatser

När skolan kommunaliserades och valfrihetsreformerna genomfördes så ledde det till en ökad valfrihet, konkurrens mellan skolor och en elevpeng (SOU, 2022:53; Fredriksson, 2010; Statskontoret, 2013). Reformerna har gjort att Sveriges skolsystem är ett av världens mest marknadsorienterade system. Resultaten i denna rapport visar tydligt att detta får stora negativa konsekvenser för skolan, eleverna och lärarna. Graden av utsatthet för orimliga krav och påverkan på undervisning och betygsättning av vårdnadshavare och skolledning/huvudmän varierar mellan kommunala, vinstdrivande och icke vinstdrivande skolor. I vissa fall ser det värst ut på vinstdrivande skolor och i andra fall icke vinstdrivande. I många fall är det en liknande grad av utsatthet.

Den skadliga konkurrensen mellan skolor

Majoriteten av lärarna svarar att det finns en konkurrens mellan skolorna i kommunen men det är betydligt fler lärare i fristående skolor jämfört med kommunala som svarar att det finns en konkurrens. 92 procent av de som arbetar i vinstdrivande skolor och 85 procent av de som arbetar i icke vinstdrivande skolor svarar att det stämmer helt eller delvis att skolorna i deras kommun konkurrerar med varandra för att locka elever till deras skola jämfört med 52 procent av de som arbetar i kommunala skolor. Konkurrensen får självklart konsekvenser. 59 procent av lärarna i kommunala skolor, 61 procent av lärarna i icke vinstdrivande skolor samt 71 procent av lärare i vinstdrivande skolor svarar att det stämmer helt eller delvis att deras arbete i skolan i hög grad utövas utifrån målsättningen att höja skolans anseende bland vårdnadshavare och elever. Vissa lärare svarar också att lönesättningen påverkas av hur nöjda elever/vårdnadshavare är. Lärare i vinstdrivande skolor är de som i högst utsträckning, 39 procent, svarar att det stämmer helt eller delvis att den gör det. Bland lärare i kommunala och icke vinstdrivande skolor är motsvarande resultat 27 respektive 22 procent. 28 procent av lärarna i vinstdrivande skolor och 20 respektive 21 procent av lärarna i kommunala och icke vinstdrivande skolor svarar dessutom att det stämmer helt eller delvis att rektorn säger åt dem att tillmötesgå elever/vårdnadshavare även med saker som är orimliga. Konsekvensen av detta skulle kunna bli att en lärare straffas med sämre lönesättning på grund av de inte tillmötesgår saker som är orimliga.

Vårdnadshavare och elever som kunder

Konkurrensen mellan skolor och skolpengssystemet bidrar till att vårdnadshavare och elever både kan börja ses som kunder och att de själva börjar se sig som kunder. Resultaten visar att detta synsätt är mest utbrett för lärare i fristående skolor. För lärare som arbetar i vinstdrivande skolor så svarar 32 procent att det stämmer helt eller delvis att rektorn pratar om elever/vårdnadshavare som kunder och endast 24 procent svarar att de inte upplever att huvudman eller rektor ser eleverna/vårdnadshavarna som kunder. För lärare i icke vinstdrivande skolor så svarar lärarna i lägst utsträckning, 55 procent, detta. Däremot upplever lärare i icke vinstdrivande skolor i högre utsträckning att eleverna/vårdnadshavarna ser sig som kunder. Över hälften, 54 procent, svarar att eleverna och/eller vårdnadshavarna ser sig som kunder. Kommunala skolor placerar sig i mitten av dessa typer av verksamheter. Problemet med kundperspektiv finns dock inom alla typer av verksamheter.

Vårdnadshavares orimliga krav

Det har skett en förskjutning i vårdnadshavarnas engagemang där det inte längre är kollektivet som är i fokus, utan de egna barnen. Det handlar bland annat om att vårdnadshavarna kräver saker som inte är lärarens ansvar, att läraren inte ska fokusera på klassens bästa och att undervisningen ska vara anpassad på ett orimligt sätt just efter deras barn. I rapporten *Skolan: kunskap eller kundservice? – Så upplever lärare orimliga krav och påverkan på undervisning och betyg* blev denna förskjutning tydlig där till exempel 59 procent av vårdnadshavarna med stark kundorientering svarade att det stämmer helt eller delvis att de skulle byta skola om inte läraren tillmötesgår deras önskemål och var femte vårdnadshavare svarade att det delvis inte eller inte alls stämmer att läraren ska utgå ifrån hela klassens bästa och inte enstaka elevers bästa. Mer än var fjärde vårdnadshavare svarade också att det stämmer helt eller delvis att skolan borde vara mer serviceinriktad. Det får självklart stora konsekvenser när vårdnadshavarna kommer med orimliga krav samtidigt som rektorerna säger åt lärarna att tillmötesgå vårdnadshavare även med saker som är orimliga. Resultaten i denna undersökning visar att majoriteten av lärare, oavsett sektor, svarar att det stämmer helt eller delvis att vårdnadshavare kräver saker som inte är lärarens ansvar. Lärare som arbetar i icke vinstdrivande skolor är de som i högst utsträckning, 18 procent, svarar att det stämmer helt att vårdnadshavare kräver saker som inte är lärarens ansvar och de som i lägst utsträckning, 13 procent, svarar att det inte alls stämmer. Motsvarande andelar för kommunala skolor är 9 respektive 22 procent och för lärare i vinstdrivande skolor 15 respektive 18 procent.

Vårdnadshavarnas beteende är kontraproduktivt

När vårdnadshavarna kräver saker eller försöker påverka betyg och undervisning, så får det konsekvenser för både vårdnadshavarnas barn, de andra eleverna och lärarna. 59 procent av lärarna svarar att det drabbar andra elever i klassen negativt när vårdnadshavare anser att undervisningen, på ett orimligt sätt, ska vara anpassad just efter deras barn. 40 procent svarar att det minskar kvaliteten på undervisningen, 61 procent svarar att det minskar planeringstiden och 66 procent ökar dokumentationen. Dessutom svarar 28 procent att det också försvårar deras möjligheter att ge vårdnadshavarnas barn rätt stöd och hjälp. Så inte nog med att det drabbar andra elever negativt utan deras egna barn får det också svårare i skolan.

Otillbörlig påverkan på betyg

Att sätta betyg är en myndighetsutövning vilket innebär att det till och med kan vara straffbart att försöka påverka betygsättningen. Resultaten visar att det finns vissa skillnader i utsatthet för otillbörlig påverkan på betyg. När det gäller påverkan från vårdnadshavare så är det icke vinstdrivande lärare som är mest utsatta. 34 procent av lärarna i icke vinstdrivande skolor svarar att vårdnadshavare under de senaste 12 månaderna har försökt påverka betygsättningen. För lärare i kommunala och vinstdrivande skolor är motsvarande andel 25 respektive 24 procent. När det gäller påverkan från rektorer/skolledare så svarar lärare i vinstdrivande skolor att det förekommer i något högre utsträckning än för lärare i kommunala och icke vinstdrivande skolor. 23 procent av lärarna i vinstdrivande skolor svarar att det stämmer helt eller delvis att skolledningen har förväntat sig att de ska sätta högre betyg än vad som motsvarar de kunskaper läraren har medan motsvarande andel för lärare i kommunala och icke vinstdrivande skolor är 17 respektive 14 procent. 17 procent av lärarna i vinstdrivande skolor svarar också att rektor/skolledare har försökt påverka betygsättningen. Medan 9 respektive 12 procent av lärarna i kommunala och icke vinstdrivande skolor svarar detta. Att skolledningen trycker på och försöker påverka

betygsättningen till det bättre ser vi som ett symptom på marknadsskolan och något som driver på betygsinflationen. Detta är något som omgående måste sluta ske. Det är också viktigt att skolledningen är tydlig gentemot vårdnadshavare och elever om vad som gäller kring kommunikation med läraren, samt att det inte är accepterat att bete sig hotfullt eller våldsamt mot lärare eller att ställa orimliga krav.

Skolledningens viktiga roll ur ett dubbelt perspektiv

Skolledningen har en central roll både när det kommer till ”kundifieringen” av skolan, påtryckning av betyg och för hur lärarna upplever vårdnadshavarnas krav. Man kan tycka att det vore en självklarhet att skolledarna står på lärarnas sida och hjälper dem när det gäller påtryckningar från vårdnadshavare. Tyvärr visar resultaten i denna rapport att skolledningen i vissa fall inte bara struntar i att stötta lärarna när vårdnadshavarna ställer orimliga krav och försöker påverka undervisning och betygsättning, utan också att de själva på olika sätt försöker påverka lärarna på ett orimligt sätt. Resultaten visar att när skolledningen stöttar så upplever inte lärarna att vårdnadshavarnas krav blir lika svåra att hantera samt att de i större utsträckning känner att de har ett handlingsutrymme. Skillnaderna i resultaten är anmärkningsvärda. Endast 19 procent av de som svarar att de inte får något stöd alls från skolledare svarar att det stämmer helt att de känner ett handlingsutrymme att själv bestämma över deras undervisning. Medan hela 75 procent av de som har stöd från sin skolledare i mycket hög utsträckning svarar detta. Endast fem procent av lärarna som får stöd från sin skolledare i mycket hög utsträckning svarar att det stämmer helt att vårdnadshavarnas krav blir svåra för dem som lärare att hantera. Bland dem som inte alls har något stöd är det 28 procent som svarar att det stämmer helt. Slutsatsen av detta är att skolledarna har en ovärderlig position att genast kunna göra det lättare för lärarna.

Huvudmännen måste ta ansvar för att minska kundbeteendet

Huvudmännen har en viktig roll att spela för att minska kundifieringen i skolan. Det handlar dels om deras egen inställning till vårdnadshavare och elever som kunder, dels om vilka gränser de väljer att sätta för elever och vårdnadshavare i denna fråga. När huvudmännen ser elever och vårdnadshavare som kunder så får det negativa konsekvenser.

22 procent av lärarna som arbetar i en vinstdrivande skola och 15 procent av lärarna i kommunala skolor svarar att deras huvudman har försökt att påverka deras undervisning på ett orimligt sätt under de senaste 12 månaderna. Att huvudmannen försöker påverka betyg är inte lika vanligt som att skolledning försöker det men sju procent av de som arbetar i en vinstdrivande skola har svarat att det har skett under de senaste 12 månaderna. Att huvudmännen betar sig på detta sätt är under all kritik och det ska inte förekomma. Huvudmännen måste börja titta på de negativa konsekvenser det ger när skolan är starkt kundorienterad. Det påverkar inte bara lärarnas arbetsmiljö negativt utan det påverkar också eleverna negativt och bidrar till betygsinflation samt kunskapsstapp hos eleverna. Huvudmännen bör tydligt klargöra vilka rättigheter och skyldigheter elever och vårdnadshavare har och vilka riktlinjer som gäller gällande kommunikation och samverkan.

Skolan en plats för kunskap eller service

Resultaten visar att det inte är ovanligt att vårdnadshavare kräver saker som ligger utanför lärarnas yrkesutövning och sådant som de orimligen kan tillgodose. Det finns också en grupp vårdnadshavare med stark kundorientering som vill att skolan ska vara mer serviceinriktade och de ska få påverka saker som hör till lärarens uppgift. Har Sverige verkligen råd att låta en

välutbildad yrkeskår ägna sig åt uppgifter som egentligen är vårdnadshavarnas uppgift? Är skolan till för att lära elever viktig kunskap eller är den till för att "serva" dessa vårdnadshavare? Anser resterande vårdnadshavare som inte har denna kundorientering att det är acceptabelt att deras barn drabbas negativt för att vårdnadshavare med stark kundorientering ska ha sin vilja igenom? Om svaret på dessa frågor är nej, så behöver vi vända den utveckling som skett. Lärarna behöver få ägna sig åt sitt kärnuppdrag, nämligen undervisning, annars kommer Sverige tappa betydligt mer som kunskapsnation. Så nu är det upp till stat och huvudmän att bestämma sig för om skolan ska vara en plats för kunskapsinhämtning eller en serviceinstans där lärarna ska ägna tiden åt att passa upp på vårdnadshavarna.

Sveriges Lärares krav

Resultatet i denna rapport visar på de negativa konsekvenserna som marknadsskolan får med ökad konkurrens mellan skolor och att vårdnadshavare och elever börjar ses som kunder. Bristen på resurser är en grogrund för ökat missnöje från vårdnadshavare. Både stat och huvudmän måste ta sitt ansvar för att förbättra situationen i skolan. Huvudmannen är enligt lag alltid ansvarig för arbetsmiljön i skolan men staten måste också skapa förutsättningar för det förebyggande arbetet bland annat genom lagstiftning och resursförstärkning.

Våra krav riktade mot stat och huvudmän

- ✓ **Vinst-och marknadsskola ska fasas ut** och till dess detta är genomfört ska eventuell vinst återinvesteras i verksamheten. Aktiebolag är inte en långsiktigt hållbar driftsform för att driva skolverksamhet.
- ✓ **Skollag och läroplaner måste skrivas om så det blir tydligt att det är professionen som avgör hur samarbetet med vårdnadshavarna ska se ut.** Som skollag och läroplaner nu är skrivna så får vårdnadshavarna ett oproportionerligt utrymme att kunna påverka utbildningen. Självklart ska samverka mellan vårdnadshavare och lärare ske eftersom förtroendefulla relationer är viktiga för elevens lärande. Men som skollag och läroplaner är skrivna så får vårdnadshavarna ett oproportionerligt utrymme att kunna påverka utbildningen. Detta får, som resultatet visar, inte bara konsekvenser för vårdnadshavarnas barn utan även de andra barnen i klassen. Formuleringar som ”önskemål” och ”rätt till inflytande” och ”påverkan” gör att vårdnadshavarna får en orimlig förväntan kring vad de ska få påverka. Dessa behöver därför tas bort i skrivningarna i både skollag och i läroplaner.
- ✓ **Huvudmän måste ta sitt ansvar när det kommer till att minska kundorienteringen i skolorna.** Det ska finnas tydliga riktlinjer kring hur och när kommunikation med vårdnadshavare ska ske. Huvudmännen måste vara tydliga gentemot vårdnadshavarna att skolan inte är en serviceinrättning och att hot, våld och påtryckningar mot lärare gällande undervisning och betyg inte är tillåtna. Huvudmännen ska också vara tydliga gentemot skolledningen att de inte accepterar att skolledarna försöker påverka betygsättningen.
- ✓ **Elever som är i behov av stöd måste få det.** När alla elever får det stöd de behöver och får de bästa förutsättningarna för att må bra i skolan ökar vi också studieron för alla elever. Detta minskar också konfliktytan mellan lärare och vårdnadshavare. Huvudmännen måste säkerställa att alla skolor har tillgång till en väl utbyggd elevhälsa med speciallärare, specialpedagoger, skolkuratorer, skolpsykologer och andra kompetenser. Staten måste också ta sitt ansvar och skjuta till pengar så att skolorna kan genomföra sitt uppdrag och följa skollagen.

Metodbeskrivning

Denna undersökning är gjord inom ramen för Sveriges Lärares medlemspanel. Medlemspanelen skiljer sig från andra webbpaneler på flera viktiga sätt, vilket ökar kvaliteten på uppgifterna och deras representativitet. Utöver detta har ett tilläggsurval gjorts för att kunna göra mer djupgående analyser. Nedan ges först en generell beskrivning av medlemspanelen. Därefter redovisas specifika uppgifter för den här undersökningen.

Medlemspanelens urvalsram och representativitet

Sveriges Lärares medlemspanel skiljer sig från många andra webbpaneler på följande sätt.

För det första är medlemspanelen inte en så kallad självrekryterande panel. Till en självrekryterande panel anmäler individen att den vill delta i undersökningar. I en självrekryterande modell har inte alla personer i den egentliga urvalsramen (den population man vill beskriva med undersökningen) samma sannolikhet att kunna ingå i urvalet – det är ju bara de som sökt upp och hittat anmälningssidan till panelen som ingår i den slutliga panelen. Detta kan innebära att personer som aktivt söker sig till panelen har vissa egenskaper som de som inte söker sig till panelen saknar, vilket kan påverka undersökningsresultatets tillförlitlighet och representativitet.

Vid rekryteringen till Sveriges Lärares medlemspanel tillfrågas i stället samtliga medlemmar om de vill ställa upp. Det innebär att alla personer i urvalsramen (förbundets medlemmar) initialt har samma sannolikhet att ingå i panelen. Det finns fortfarande ett selektionsproblem även med detta rekryteringssätt, då olika personer kan vara olika benägna att tacka ja till inbjudan. Men det problemet fanns också med den historiskt vanliga enkäten via brev på posten: vissa är mer benägna än andra att svara. Rekryteringsförfarandet minskar skevheten som uppstår i en självrekryterande panel genom att alla individer i urvalsramen kontaktas med samma förfrågan.

För det andra har Sveriges Lärare, via sitt medlemsregister, full kunskap om hur medlemspanelens urvalsram ser ut, och mer detaljerade uppgifter än vad till exempel vissa undersökningsföretag med självrekryterade paneler kan ha. Uppgifterna kan dessutom kopplas samman med vissa offentliga uppgifter om skolor, lärare och elever i Skolverkets databaser. Detta innebär att Sveriges Lärare redan vid upprättandet av panelen kan avgöra hur representativ medlemspanelen är i förhållande till urvalsramen. Tillsammans med en analys av en specifik undersöknings svarsfrekvenser, kan vi dessutom avgöra hur representativa resultaten är. Vid behov kan också resultaten viktas.

För det tredje görs alltid obundna slumpmässiga urval inom medlemspanelen som ett led i att minska den eventuella effekten av selektionsproblemet som beskrivs ovan. Det vill säga, en individ som tackat ja till att delta i undersökningar kan aldrig veta – eller påverka – vilka undersökningar densamme inbjuds att delta i.³

³ Vidare läsning: Göritz, A. S. & Neumann, B. P. (2016). The longitudinal effects of incentives on response quantity in online panels. *Translational Issues in Psychological Science*, (2) s.163–173; Martinsson, J. & Andreasson, M. (2013). *Olika metoder – lika resultat?* Göteborg: Göteborgs universitet; Wang, W. et al. (2014). Forecasting elections with non-representative polls. *International Journal of Forecasting*, (31) nr 3 s.980–991; Couper, M. P. (2011). The future of modes of data collection. *Public Opinion Quarterly*, (75) nr 5 s.889–908; Yeager, D. S. et al. (2011) Comparing the accuracy of rdd telephone surveys and internet surveys conducted with probability and non-probability samples. *Public Opinion Quarterly*, (75) nr 4 s.709–747.

Medlemspanelen och riksrepresentativitet

Medlemspanelens urvalsram är Sveriges Lärares medlemmar. I och med att alla Sveriges lärare och studie- och yrkesvägledare inte är medlemmar i Sveriges Lärare kan inte resultat av undersökningar gjorda i medlemspanelen per automatik generaliseras till hela landets lärarkår. Med detta sagt är det ändå viktigt att påpeka att en mycket stor andel av landets legitimerade och behöriga lärare och studie- och yrkesvägledare är medlemmar i Sveriges Lärare.

Därför är överlappningen av de två urvalsramarna stor (se figur M1) samt att de liknar varandra i mycket stor utsträckning. Till exempel är mått som medelålder och andel individer i fristående skolor helt överensstämmande mellan de båda urvalsramarna.

Urval och svarsfrekvens till denna undersökning

Målgruppen för den här undersökningen var lärare som arbetar i förskoleklass, grundskolan årskurs 1–9 samt gymnasieskolan.

Det slutgiltiga nettourvalet och svarsfrekvensen framgår av tabell M2.

Tabell M2: urval och svarsfrekvens	Antal	Andel
Bruttourval	2055	100%
Felaktiga kontaktuppgifter	5	0%
Ej i målgrupp	2	0%
Nettourval	2048	100% (99,7%)
Antal svarande	1128	
Antal fullföljda	1070	
Svarsfrekvens beräknat på nettourval		55%

Datinsamling

Datinsamlingen genomfördes under perioden 6–20 mars 2023.

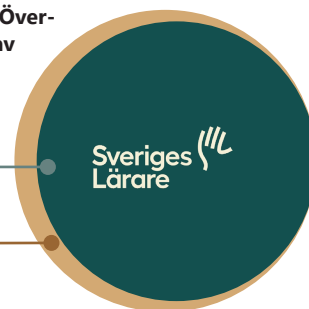
Totalt skickades tre påminnelser.

Vill du veta mer om undersökningarna, se rapporten [Skolan: kunskap eller kundservice? – Så upplever lärare orimliga krav och påverkan på undervisning och betyg.](#)

Figur M1: Överlappning av urvalsramar

Medlemmar

Icke medlemmar

Referenser

Fredriksson, A. (2010). *Marknaden och lärarna – Hur organiseringen av skolan påverkar lärares offentliga tjänstemannaskap*. Göteborg: Göteborgs universitet.

Lundahl, L., Erixon Arreman, I., Holm, A.-S., & Lundström, U. (2013). Educational marketization the Swedish way. *Education Inquiry*, 4:497–517.

SNS. (2011). *Konkurrensens konsekvenser. Vad händer med svensk välfärd?* SNS Förlag.

SOU. (2022:53). *Statens ansvar för skolan – ett besluts- och kunskapsunderlag. Volym 1*. Stockholm.

Statskontoret. (2013). *Resurserna i skolan*. Stockholm.

Sveriges Lärare. (2023). *När lärare tystas – En rapport om tystnadskultur inom det svenska skolväsendet*. Stockholm: Sveriges Lärare (släpptes första gången 2022 av Lärarförbundet och Lärarnas Riksförbund).

Sveriges Lärare. (2023). *Skolan: kunskap eller kundservice? – Så upplever lärare orimliga krav och påverkan på undervisning och betyg*. Stockholm.

Sveriges lärare har det viktigaste samhällsupdraget – att ge våra barn och elever en likvärdig utbildning av hög kvalitet. Och lärare ska ha bra löner och bra villkor. Som det största akademikerförbundet jobbar vi för att göra skillnad för Sveriges lärare och studie- och yrkesvägledare. Med 300 000 medlemmar är vi en kraft att räkna med på varje arbetsplats.

Sveriges Lärare

sverigeslarare.se/undersokningar — SVLU008 2023-11